

Noten:

1. *Jaarverslag 1863*
2. Zie o.a. *Memorie van toelichting bij de jaarlijkse staat van 1879* (GADB). Bij ieder besluit om tot bedelling over te gaan wordt vermeld dat de bijstand onvermijdelijk is.
3. *Akten en Minuten betreffende de Statistiek* (RAU).
4. *Nota van Beschouwingen 1848* (GADB).
5. *Ibidem*.
6. *Reglement RCPA*, GAU.
7. Dat de Biltse katholieken hier ook onder gerekend werden is op te maken uit het jaarverslag van 1894 van de gemeente Utrecht, waarin wordt vermeld, dat het aantal armen, bedeed door het RK Parochiaal Ambestuur is verminderd, omdat de gemeente De Bilt een eigen parochiekerk heeft gekregen. Echter in de bedelingsregisters van het RK Parochiaal Ambestuur over de jaren 1885 - 1892 ben ik geen Biltse ingezetenen tegengekomen.
8. *Nota van Beschouwingen 1848* (GADB).
9. Aantekening gevoegd bij het jaarverslag van 1847 (GADB).
10. *De Notulen van de Commissie van Onderstand* (GADB) geven een aardig inzicht in de werking van de Commissie.
11. *Reglement van de Vereniging tot ondersteuning door werkverschaffing* (GADB).
12. Vermeld in een opgave aan het Statistisch instituut te Amsterdam (het betreft de jaren 1881 tot 1891). Naar wie hier wordt verwezen kan slechts gegist worden, aangezien in de gemeenterekeningen en notulen niet over dronkenschap wordt gerept.
13. *Notulen van de Commissie van Onderstand* (GADB).

De veearts in de jaren twintig

W. Lokhorst

Leven zonder elektriciteit, gas en waterleiding, om maar niet te spreken van televisie, radio en telefoon, jongeren kunnen zich dat niet meer indenken, maar destijds werden al die voorzieningen minder gemist; je wist niet beter.

Geen telefoon op de boerderij betekende wel dat als er een koe ziek was, iemand op de fiets moest stappen om de veearts te halen. Die kwam dan per koetsje het zieke dier bezoeken. Waren er moeilijkheden met het kalven, dan zochten de boeren hulp bij een veeverloskundige.

Nu waren de boeren in De Bilt en omstreken nog bevoorrecht door de nabijheid van 'Het School', de enige plaats in Nederland waar de opleiding tot dierenarts gevolgd kon worden. In 1821 begonnen als Rijksveeartsenijschool, werd deze in 1918 omgezet in een Veeartsenijkundige Hogeschool. En hoewel sinds 1925 de opleiding als faculteit der Diergeneeskunde deel uitmaakt van de Utrechtse universiteit, blijven de boeren nog hardnekkig spreken van 'Het School'. Daar kan een beroep gedaan worden op de buitenpraktijk, waarop een dierenarts, vergezeld van een paar studenten, het zieke dier komt behandelen.

Het werk in de buitenpraktijk hield in dat patiënten in de wijde omtrek bezocht moesten worden. Maar als er om hulp gevraagd werd kon je er wel zeker van zijn dat het ook werkelijk nodig was: de eigenaren van een zieke dier moesten de tocht per fiets afleggen.

Dan ging de expeditie van start: het rijtuig werd te voorschijn gehaald —'s winters een gesloten koetsje, terwijl de zomereditie open was —, het paard werd

ingespannen en de koetsier, keurig in livrei en met pet, klom op de bok.

Intussen waren de benodigde instrumenten en medicijnen ingeladen en omdat de rit niet zelden zo'n drie kwartier in beslag nam, ging er ook altijd een stel kaarten mee en een plaid. De plaid werd uitgespreid over de knieën van de heren en deed dienst als kaarttafeltje. Tegen de tijd dat het einddoel in zicht kwam, hielp iedereen uitkijken. Volgens afspraak stak de boer die hulp gevraagd had als baken een bezem in de heg, een traditie die algemeen bekend was: 'Wat zou er bij buurman voor narigheid zijn? De bezem zit in de heg!'

De reis verliep niet altijd even vlot. 's Winters maakte een plotseling opkomende gladheid van de wegen het soms noodzakelijk de paarden op scherp te zetten en het materiaal daarvoor had de koetsier in de wintermaanden dan ook altijd bij zich.

Toen in 1925 het paard stierf, werd besloten om over te gaan op de auto. Weliswaar waren de problemen nog niet allemaal opgelost, er liep nog wel eens een wiel

van de T-Ford, die door de arts zelf werd bestuurd. Rij-examen? Bestond niet, je ging even een bewijsje halen.

Waren koetsier, paard en wagen maar tot zes uur beschikbaar, de komst van de auto betekende dat men nu dag en nacht geroepen kon worden. In hoge mate irriterend werkte het grote aantal tolleren dat gepasseerd moest worden en de 'Eigen wegen', waar de auto de doorgang werd geweigerd. Door krachtig optreden wisten de heren ten slotte wel vrije doortocht te bedingen, op voorwaarde dat er niet te hard gereden werd, zodat er niet te veel stof opdwarrelde.

De sfeer onder de studenten gaf de docenten vroeger meermalen reden tot ontevredenheid. Wel stelde de Rijksveeartsenijschool strenge eisen aan de 'Kweekelingen', die zich voor de studie tot veearts aanmeldden. Ze moesten behalve 'inboorlingen des Rijks', van onbesproken zedelijk gedrag zijn en genoeg ervaren in het lezen, schrijven en spreken der Nederlandse taal, waarbij kennis van Frans en Duits tot aanbeveling strekte.

Maar toch moesten de studenten, die aanvankelijk intern waren, nogal eens tot de orde geroepen worden. In 1826, zo vermeldt een nauwkeurig bijgehouden strafregister, kreeg een jongeman zes dagen kamerarrest en 'daarboven drie weken huisarrest, omdat hij zich des avonds eenige minuten voor zeven tot bij negen uren, stilzwijgend uit het lokaal der school verwijderd had en niet onbeschonken in het zelve was teruggekeerd'. Het jaar daarop werd onder andere acht dagen huisarrest opgelegd aan een jongeman die 'op de studeerzaal in een zandbak zijn water had gemaakt'.

Er kwam steeds meer oppositie tegen het streng gereglementeerde internaatsleven, en een veterinaire almanak meldt dat op de eerste september 1899 het internaat aan uittering is gestorven....

Een bekende persoon in de Buitenpraktijk was later prof. F.C. van der Kaaij. Jarenlang ging hij met zijn studenten de patiënten bezoeken. Na de dood van zijn huishoudster, de onvergetelijke juffrouw Anna, betrof hij een flat in de Akker.

Enkele jaren voor zijn dood keek hij terug op zijn loopbaan. 'Het is voor een dierenarts heel belangrijk hoe zijn vrouw tegenover zijn werk staat. (Zelf was hij nooit getrouwd). Als ik een nieuwe co-assistent kreeg, vroeg ik altijd: heb je een meisje? Breng haar zondag mee naar de kliniek'. Dan vond de kennismaking plaats. 'Na een poosje zei ik tegen de jongeman: moet jij die koe niet eens gaan temperatueren? Tegen het meisje, dat aanstalten maakte om met haar vriend mee te gaan: Nee, jij blijft hier.'

En dan volgde een gesprek dat de dierenartsvrouw in speniet gauw zou vergeten. 'Hoe stel je je de toekomst voor? Jullie zijn allemaal uit op een dure bontjas, een grote auto en een mooi huis. Maar zó is het niet!' En dan kwam er een opsomming van de plichten en

zwarigheden die de echtgenote van een dierenarts te wachten stonden.

Tot besluit van het bezoek kreeg het meisje een souvenir: een gemummificeerd biggetje. De hooggeleerde verzamelde hiervoor de exemplaren die, al voor de geboorte afgestorven, in het moederlichaam verdroogd waren. 'Ik droogde ze wat na op de verwarming en dan kon je ze eindeloos goed houden.' In de vensterbank van zijn flat stond nog zo'n gemummificeerd dier, een kalfje, dat blijkbaar als talisman diende, want op een foto van een nog zeer jeugdige heer van der Kaaij is deze minimummie te zien.

In de nieuwe kliniek voor verloskunde, waarvan hij de bouw begeleidde, maar waar hij zelf niet meer gewerkt heeft, hangt zijn geschilderd portret. Daarop is hij afgebeeld in toga, getooid met een koninklijke onderscheiding.

Hij wist zich tot het laatst nog haarfijn te herinneren welke — soms beroemde — paarden hij bij moeilijke verlossingen voor hun eigenaren heeft weten te behouden. Met stentorstem en gebiedende wijsvinger: 'Noteer dit: heerlijk werk, want verloskunde van het paard is hogeschool-verloskunde!'